

GEZINSHERENIGING, HOE DAN?

Gelderland-Zuid

COLOFON

Auteurs Ruth de Wit en Marleen van den Broek

Projectleider Karlijn Hoondert

Vormgeving Jane Klein

Deze uitgave is tot stand gekomen met
financiële steun van ZonMw

GGD Gelderland Zuid
Groenewoudseweg 275
6524 TV Nijmegen

© December 2019

Gelderland-Zuid

ZonMw

+ ervaringsdeskundigen

Inhoudsopgave

INLEIDING 3

CONTEXT 4

Het proces 4

Aantallen 5

Religie 5

Huidige begeleiding 5

Verwachtingen 6

INGREDIËNTEN VOOR EEN GOEDE BEGELEIDING 8

Beleving van het proces 8

Culturele sensitiviteit 8

Normaliseren 10

Vertrouwensband 10

Professionele nabijheid 11

UITDAGING BIJ GEZINSHERENIGING 12

Opvoeden in twee culturen 12

Rolverdeling 13

Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen 14

Afhankelijkheid nareiziger 15

Echtscheidingen na hereniging 15

Gezondheidseffecten 16

HET GESPREK PAST ONS ALLEMAAL 18

CONCLUSIE 19

LITERATUURLIJST 20

BIJLAGE 1 | LIJST MET AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN 21

BIJLAGE 2 | GESPREKSTOOLS 22

Het Culturele Interview 22

Het Cultureel Venster 22

Zorg in eigen hand – gesprekslijst
met laaggeletterden 22

BIJLAGE 3 | EXTRA INFORMATIE VOOR PROFESSIONALS 23

Over welzijn, participatie, opvoeden en
kinderen 23

Over land van herkomst 23

Sites die meegegeven kunnen worden aan
nieuwkomers 23

Inleiding

In de praktijk werd door medewerkers van de GGD Gelderland Zuid ervaren dat gezinshereniging lang niet altijd makkelijk verloopt. Er was weinig kennis en informatie beschikbaar over hoe nieuwkomers te begeleiden die met gezinshereniging te maken hebben. Vanuit deze constatering is met subsidie van ZonMw een praktijkonderzoek op basis van literatuur en interviews met de doelgroep gestart. Het resultaat hiervan is een verslag, handreiking en gesprekstool.

Het onderwerp gezinshereniging blijkt vaak onderbelicht, het gaat om grote aantallen mensen en er is nog weinig kennis. Daarnaast is het aangetoond dat gezinshereniging invloed heeft op de gezondheid, welzijn, onderwijs, werk en participatie van nieuwkomers. Een complicerende factor blijkt dat voor- en nareizigers zelf geen actieve vraag formuleren over dit onderwerp en niet gewend zijn met vreemden over problemen te spreken. Uit gesprekken met hen en professionals die met voor- en nareizigers te maken krijgen, blijkt dat er behoefte is aan extra informatie en handvatten voor de begeleiding.

Het verslag geeft uitgebreide achtergrondinformatie, plaatst gezinshereniging in een context en geeft een beschrijving van de problematiek waar gezinsherenigers mee te maken kunnen krijgen. De handreiking,

gebaseerd op dit verslag, geeft beknopte informatie voor iedereen die werkt met gezinsherenigers. De ontwikkelde gesprekstool biedt concrete tips en voorbeeldvragen ter geheugensteun tijdens een gesprek.

Een belangrijke noot voor het lezen van het verslag en de handreiking: voor het leesgemak wordt er naar nieuwkomers en voor- en nareizigers verwezen met 'hij'. Hiermee worden ook vrouwelijke nieuwkomers bedoeld. Wees ervan bewust dat ook vrouwen gezinshereniging aanvragen.

We willen bij dezen de kans grijpen om alle voor- en nareizigers te bedanken die hun ervaringen met ons deelden. Daarnaast bedanken wij Dawit Tesfay Haile en Ainom Okbazghi Tedla die ons geholpen hebben met de culturele vertaalslag. Als laatste willen wij onze dank uitspreken naar de klankbordgroepleden, die kritisch meelazen en meedachten over de inhoud van het verslag en de handreiking en die de gesprekstool hebben getest. Onze klankbordgroep bestond uit: Mariet Meurs, Maria van den Muijsenbergh, Ainom Okbazghi Tedla, Saskia Sliedrecht, Elize Smal, Maaike Stolte, Dawit Tesfay Haile en Nathalie van der Veeken.

Context

Dit hoofdstuk biedt achtergrondinformatie over gezinshereniging en toont het belang van het onderzoek aan. De context bevat naast relevante feiten en cijfers, informatie over de verwachtingen die gezinsleden hebben over gezinshereniging en de begeleiding die ze vanuit verschillende instanties krijgen bij het proces.

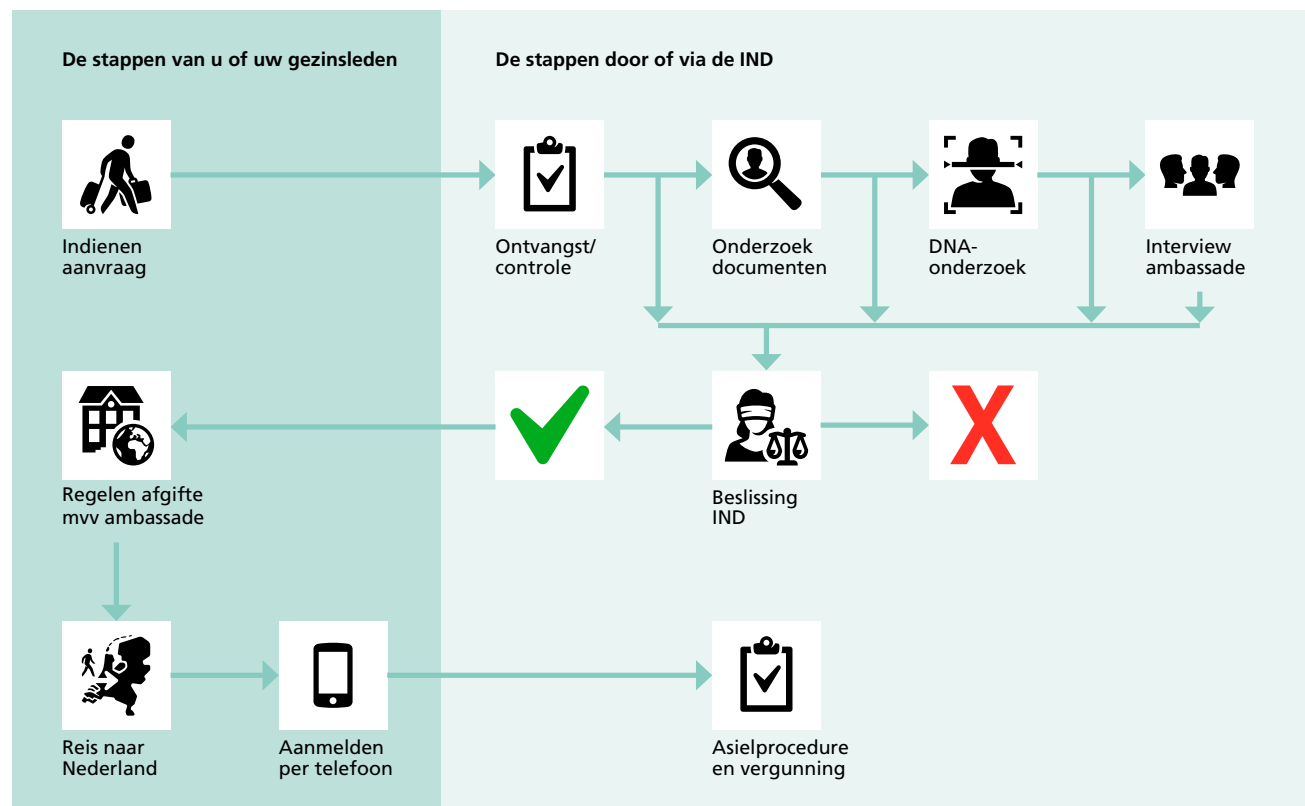
HET PROCES

Gezinshereniging kan aangevraagd worden door nieuwkomers met een verblijfsvergunning. Er zijn een aantal voorwaarden verbonden aan gezinshereniging. De nareizigers moeten onder andere binnen de nareistermijn naar Nederland komen. Deze nareistermijn is de periode van drie maanden nadat de voorreiziger zijn verblijfsvergunning heeft gekregen. Een andere voorwaarde is dat de voorreiziger tijdens zijn asielaanvraag het bestaan en de leefsituatie van zijn familie benoemd heeft (IND 2018b,2). Daarnaast is het verplicht familiebanden aan te tonen met behulp van officiële documenten zoals geboorteakte of trouwakte. Wanneer dit niet mogelijk is, wordt er in veel gevallen het verzoek afgewezen. Een andere mogelijkheid is bewijsnood waarbij de IND een vervolgonderzoek aanbiedt in de vorm van een DNA-onderzoek. De nareizigers moeten hiervoor afreizen naar de dichtstbijzijnde Nederlandse ambassade. Niet

elk land beschikt over een Nederlandse ambassade. In dat geval moeten potentiële nareizigers hun land verlaten om naar de ambassade te gaan, waarna het per land verschillend is of terugkeer mogelijk is. De uitslag van het DNA-onderzoek kan enkele maanden in beslag nemen (IND 2019). Deze periode verblijven de potentiële nareizigers vaak onder moeilijke omstandigheden in een buurland waar een Nederlandse ambassade is. Na goedkeuring, zijn de kosten van de

vliegtickets voor rekening van de nareizigers die naar Nederland komen. Het hele proces en de financiële tol die het vraagt, brengt veel stress met zich mee omdat in de praktijk de voorreiziger vaak een belangrijk aandeel moet leveren voor deze kosten.

Een overzichtelijke weergave van het proces rondom gezinshereniging is in onderstaand figuur weergegeven (IND 2018b,4).

AANTALLEN

In 2018 zijn er in totaal 24075 nieuwkomers geweest die in Nederland een asielverzoek hebben ingediend. Het ging om 17195 mannen (71%) en 6885 vrouwen (29%). Ongeveer 20 procent van de asielaanvragen worden ingewilligd (IND 2018a). Dit betekent dat er 4815 asielzoekers een verblijfsvergunning gekregen hebben. In 2018 hebben 6463 nieuwkomers, zowel volwassenen en kinderen, via gezinshereniging een verblijfsvergunning ontvangen. Hiervan waren er 2750 mannen (43%) en 3715 vrouwen (57%). De meeste gezinsherenigers komen uit Eritrea (2.564) en Syrië (2.137), gevolgd door Afghanistan (248). Opvallend is dat in verhouding de groep nieuwkomers die via gezinshereniging naar Nederland komt, groter is dan de groep nieuwkomers die zelfstandig naar Nederland komt en een eigen verblijfstatus ontvangt.

RELIGIE

Religie is wereldwijd voor veel mensen belangrijk. Vaak is religie verbonden met tradities en cultuur. Toch is het belangrijk om een onderscheid te maken. In veel gevallen is religie vrijer dan cultuur. In religie worden waarden voorgeschreven die een belangrijke rol hebben in iemands leven. Religie is daarmee statischer en minder veranderlijk dan cultuur. Cultuur is een manier waarop mensen de waarden interpreteren waaraan zij normen hangen. Deze zijn strenger. Cultuur is dynamischer omdat de interpretaties van de religie met de tijd veranderen. Als het gaat om de

integratie van nieuwkomers is het dus waarschijnlijker dat zij hun cultuur aanpassen, dan hun religie. Het schipperen tussen de eigen cultuur en religie en de nieuwe omgeving kan spanning met zich meebrengen. Dit kan bepaalde keuzes en gedrag verklaren maar ook dat deze veranderlijk zijn tijdens het proces van integratie.

Voor nieuwkomers in Nederland, die in een totaal andere omgeving terecht komen, kan het vasthouden aan hun religie steun bieden. Samen met landgenoten bidden biedt hoop, verbinding en bezinning. Het blijkt dat sommige nieuwkomers in Nederland meer aandacht aan hun geloof besteden dan ze voorheen in land van herkomst deden. In Nederland zullen nieuwkomers zich bewust worden van hun eigen religie en cultuur en het gevoel ervaren te moeten schipperen tussen hun eigen normen en waarden en de Nederlandse normen en waarden (Eldering 2014, 63).

HUIDIGE BEGELEIDING

Tijdens de asielaanvraag worden asielzoekers voorzien van informatie over gezinshereniging. Zodra de verblijfsstatus verkregen is, moet binnen drie maanden de gezinsherenigingsprocedure gestart zijn. De voorreiziger wordt hierbij begeleidt door vrijwilligers vanuit Vluchtelingenwerk die als juridisch begeleider optreden. De voorreiziger krijgt hulp bij de praktische zaken in de aanvraag. Deze vrijwilliger informeert over en loodst de voorreiziger door het proces

door het juiste bewijsmateriaal samen te verzamelen en op tijd aan te leveren. Van de voorreiziger wordt verwacht zelf te communiceren over de procedure met de nareizigers. Zodra de nareiziger in Nederland is, stopt de begeleiding van de juridisch begeleider. Wanneer de voorreiziger een AMV'er betref, stopt na de gezinshereniging ook in principe de begeleiding door het NIDOS.

Wanneer de gezinshereniging is goedgekeurd en de nareizigers in Nederland komen, worden ze in Ter Apel opgevangen. Hier verblijven alle nareizigers drie tot vier dagen. Gedurende deze periode wordt de nareiziger geregistreerd bij de IND, krijgt hij voorlichting van het COA en Vluchtelingenwerk, en een medische intake bij het GZA. De nareiziger wordt hier ook op de hoogte gebracht van de juridische procedure rondom zijn verblijfsvergunning. Er wordt informatie gegeven over het zelfstandig aanvragen van asiel. Deze informatie wordt alleen aan de nareizigers gegeven, niet aan de voorreiziger. Wanneer een AMV'er de voorreiziger is, verhuist hij ook naar Ter Apel. Volwassen voorreizigers mogen dat niet. Vanuit Ter Apel wordt een geschikte woning gezocht. In 60% van de gevallen kan er vanuit het AZC in Ter Apel direct naar een woning in een gemeente verhuisd worden. In de overige 40% wordt men overgeplaatst naar een ander AZC tot er een geschikte woning gevonden is (Pharos 2018, 19). Tot die tijd leeft het gezin nog niet samen met alle gevolgen van dien.

Wanneer het gezin in een gemeente komt te wonen, heeft de nareiziger recht op begeleiding. De gemeente is verplicht om deze begeleiding te bieden. De gemeente beslist zelf hoe lang deze begeleiding is en bij wie ze dit inkopen. De begeleiding duurt in de meeste gevallen een half jaar tot twee jaar. In 75% van de gemeenten wordt begeleiding ingekocht bij Vluchtelingenwerk Nederland (Pharos 2018, 20). In Nijmegen heeft de gemeente besloten voor iedere nareiziger acht maanden begeleiding in te kopen bij Vluchtelingenwerk. De nareiziger heeft recht op deze acht maanden begeleiding ongeacht of de voorreiziger zijn begeleiding al heeft afgerond. Tijdens deze begeleiding wordt er gefocust op de praktische zaken.

De voorreiziger en de nareiziger worden beiden in principe niet voorbereid op de mogelijke sociaal-emotionele gevolgen van gezinshereniging. Het is van groot belang dat dit gaat veranderen omdat er vaak sprake is van hooggespannen verwachtingen en stress wat invloed heeft op de participatie, integratie, werk, onderwijs en gezondheid. Zie de volgende paragraaf voor een uitgebreide uitleg over de mogelijke gezondheidseffecten van gezinshereniging.

De begeleiders van NIDOS, waar AMV'ers onder voogdij zijn, zien al langer het belang van voorbereiding op gezinshereniging en gaan met de jongeren over de gevolgen van gezinshereniging in gesprek. Zij doen dit door het stellen van concrete vragen

zoals hoe de jongere verwacht dat het zal gaan wanneer zijn ouders van Schiphol aankomen. Ze bespreken wat het voor de jongere kan betekenen wanneer hij zijn vrijheid inlevert, nu hij geïncorporeerd wordt in zijn oude gezin. Deze vorm van begeleiding vooraf is belangrijk. De voogdij, en daarmee de begeleiding van het NIDOS, stopt zodra de ouders van de AMV'er arriveren in Nederland. Zowel voor- als nareizigers ontvangen geen begeleiding van het NIDOS na de hereniging.

VERWACHTINGEN

Zowel voor- als nareizigers kijken ontzettend uit naar de hereniging van hun gezin. Voor de voorreiziger is het een spannend proces waarin hij veel moet regelen. In de periode voorafgaand aan de hereniging komt veel op hem af. Dit wordt vaak als een eenzame en moeilijke periode ervaren. De voorreiziger leeft erg toe naar het moment dat het gezin weer samen is. In feite leeft de voorreiziger tijdelijk op een roze wolk. Vaak verwacht de voorreiziger dat 'alles weer goed' komt, zodra het gezin weer bij elkaar is.

"Ik heb nu veel problemen. Wanneer mijn ouders er zijn komt alles weer goed."

Ook nareizigers hebben hoge verwachtingen van gezinshereniging. Het vooruitzicht weg te gaan uit de ellende en weer een gezin te vormen is overweldigend. Nareizigers verwachten vaak dat alles in Nederland weer goed zal komen en dat dit geregeld

is door de voorreiziger. Hierbij denken ze aan huisvesting, scholing voor kinderen, een baan, de start van een eigen bedrijf, een netwerk, veel vrienden, en een stabiele gezinssituatie. Zij gaan er vanuit dat alles weer zal zijn als voor de vlucht van de voorreiziger, of zelfs beter. Helaas blijken deze verwachtingen niet altijd uit te komen, of blijken er op den duur toch moeilijkheden te ontstaan die niet waren voorzien.

Uit onderzoek blijkt dat een stabiele en vertrouwde gezinssamenstelling, die verkregen kan worden met gezinshereniging, positief is voor het welzijn van nieuwkomers. Onderzoek van Pharos toont aan dat gezinshereniging een essentiële factor is voor succesvolle inburgering en dat het bovendien goed is voor de gezondheid en welzijn van nieuwkomers (Pharos 2018, 23).

Gezinshereniging is positief voor de gezondheid en welzijn van nieuwkomers omdat familie om je heen rust kan bieden en daarnaast een bron van steun kan zijn. Nieuwkomers hebben hun huis, vrienden, werk of opleiding en gemeenschap achtergelaten. Op het moment dat het gezin weer bij elkaar komt, biedt dit troost, herinneringen en vertrouwen. Het hebben van vertrouwde mensen om je heen, waarmee je herinneringen kunt ophalen of bijvoorbeeld samen kunt bidden kan heel waardevol zijn. De steun die familie elkaar kan bieden is dus essentieel voor een goede gezondheid.

Helaas is gezinshereniging in veel gevallen moeilijker dan voorzien. Wanneer gezinshereniging niet gaat zoals verwacht, wanneer gezinsleden anders omgaan met de veranderingen of wanneer er een moeilijke financiële situatie dreigt, kan dat negatieve (gezondheids)effecten hebben. De mogelijke moeilijkheden, valkuilen en negatieve gezondheidsaspecten komen in het volgende hoofdstuk aan bod.

Ingrediënten voor een goede begeleiding

Het is goed om vóór gezinshereniging op een cultuur sensitieve manier te spreken over het proces met aandacht voor 'magisch denken' en het communiceren van slecht nieuws. Daarnaast is het belangrijk te realiseren dat verwachtingen van gezinshereniging heel positief zijn, soms onrealistisch positief. Omdat de teleurstelling groot kan zijn, vergt het tact deze spanningen of moeilijkheden te bespreken. Gezinnen zijn vaak niet gewend deze problematiek buiten het gezin te bespreken en het is moeilijk de juiste woorden te vinden om het probleem te bespreken, helemaal wanneer er een taalbarrière is.

De tolkentelefoon kan uitkomst bieden in de taalbarrière. Probeer eerst aan je gesprekspartner te vragen of er behoefte is en of er een voorkeur is voor een mannelijke of vrouwelijke tolk. Wanneer je in gesprek bent met de tolk, zorg dan dat je nooit herleidbare informatie geeft aan de tolk. Noem niet de namen van je gesprekspartner, jezelf, de organisatie waar je voor werkt of de plaats waar je je bevindt. Op die manier blijft je gesprekspartner anoniem, wat een groter gevoel van veiligheid geeft. Het kan ook

waardevol zijn om een sleutelpersonen of intercultureel consulenten bij het gesprek te betrekken. Zij zorgen niet alleen voor een vertaling, zij kunnen ook inhoudelijk culturele bruggen slaan. Zij spreken uit eigen ervaring, begrijpen gevoeligheden en zijn in staat passende voorbeelden te gebruiken om een moeilijk gespreksonderwerp bespreekbaar te maken.

BELEVING VAN HET PROCES

Besteed nadrukkelijk aandacht aan hoe het proces zal verlopen. Hierbij gaat het niet alleen om de praktische zaken zoals welke papieren de voorreiziger dient aan te leveren, maar ook de spanning en onzekerheid die hij zal voelen tijdens het proces. Het is belangrijk om te blijven benadrukken dat iedere aanvraag anders verloopt en dat het een langdurig proces is. Juridische begeleiders van Vluchtelingenwerk vertellen dat het proces voor de medewerkers al moeilijk te vatten is en soms veel frustraties bij hen losmaakt. Laat staan hoe dit is voor voor- en nareizigers. De voorreiziger voelt zich verantwoordelijk voor de nareizigers, maar kan niets anders doen dan de juiste papieren aanleveren en afwachten. Het is belangrijk met de voorreiziger in gesprek te blijven over zijn stress en frustratie. Zorg dat hij zich gehoord voelt, ondanks dat niemand er iets aan kan veranderen. De nareiziger moet soms onder zware omstandigheden wachten op het proces, aan de juiste documenten komen en onbegrijpelijk lang wachten.

Een vaak gehoord misverstand onder Eritreeërs is dat ze gediscrimineerd worden, omdat Syriërs veel sneller gezinshereniging voltooien. Het is een begrijpelijke gedachte die veel frustratie met zich meebrengt. Geef in zulke gevallen duidelijke voorbeelden waarom het bij de een sneller kan verlopen dan bij de ander.

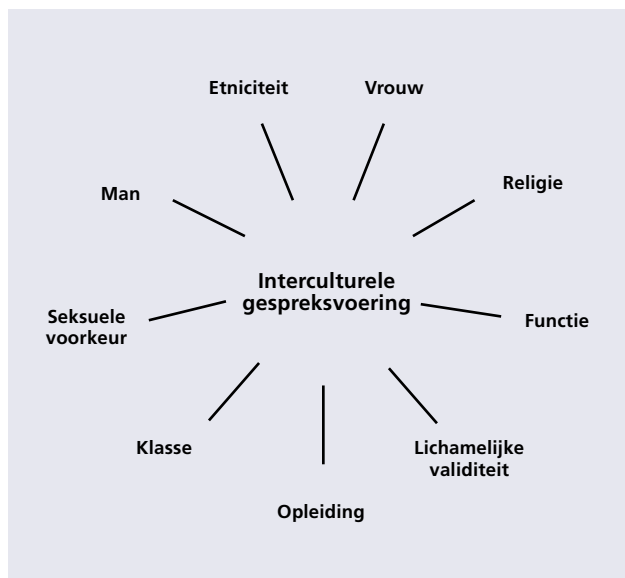
Een Eritrese sleutelpersoon legt uit hoe belangrijk duidelijke communicatie en uitleg over het proces is: De mensen die in het buitenland wonen om te wachten, zij denken dat de mensen die in Nederland zijn niet hun best doen omdat het proces van familiehereniging zo lang duren. Zij geven de schuld aan degenen die hier wonen. Waarom lukt het wel bij hen en niet bij ons. Valt niet uit te leggen. Mensen begrijpen niet hoe het zit bij de IND het hele proces. Mensen uit land van herkomst geven schuld aan mensen in Nederland.

CULTURELE SENSITIVITEIT

In een cultureel sensitief gesprek is het nodig om echt contact te hebben met de voor- en nareizigers, wees mens-sensitief. Het contact met je gesprekspartner is gebaseerd op het feit dat hij een nieuwkomer is. Maar de nieuwkomer heeft ook andere sociale dimensies waar je een aanknopingspunt in kunt vinden. Zie figuur op pagina 9 (Hoffman 2007, 17).

Wees je bewust van de verschillen maar vooral van de overeenkomsten tussen jezelf en je gesprekspartner.

Sociale dimensies nieuwkomers

Toon oprechte interesse in het verhaal van de nieuwkomer met zijn geschiedenis en afkomst. Luister goed en stel vragen bijvoorbeeld over hoe iets in de cultuur van de voor- en nareizigers gaat. Oordeel niet over wat je hoort of opmerkt in een gesprek. In deze paragraaf een paar onderwerpen die je als professional in gedachten houdt.

Geschiedenis gezin

Het is belangrijk in gesprekken interesse te tonen in de achtergrondsituatie van het gezin voor hun vlucht. Het is waardevol te weten uit welke streek van het land het gezin komt, wie de kostwinner was en welk werk hij deed, wie er bij elkaar woonden in

het huis, wie welke rol had in het gezin en welke school of opleiding gevolgd werd. Deze informatie kan helpen begrijpen hoe het gezin met bepaalde zaken omgaat. Hoe een gezin in de opvoeding omgaat met de Nederlandse cultuur hangt bijvoorbeeld onder andere af van opleiding en of mensen uit het platteland of de stad komen. Of de vader waardeverlies zal ervaren en moeite zal hebben om mee te draaien als huisman in het huishouden, zal afhangen van zijn rol in land van herkomst of hoeveel kansen de vrouw ervaart in het geëmancipeerde Nederland. Wees daarom gevoelig voor details en verhalen uit land van herkomst. In eerste instantie kan het een grotere tijdsinvestering zijn, maar die helpt later in het beter begeleiden van het gezin.

Slecht nieuws

Slecht nieuws kan op verschillende manieren worden gebracht. Nederlanders zijn geneigd op een directere manier te communiceren. In bijvoorbeeld Eritrea is de communicatie een stuk indirecter en non-verbaal. Zij brengen slecht nieuws niet direct aan de getroffen persoon, maar vertellen dit aan een familielid of vriend die het slechte nieuws persoonlijk gaat overbrengen (Nidos 2018, 36). Voorreizigers willen op die manier hun familie beschermen tegen tegenslagen en verdriet (Nidos 2018b, 5).

In het proces naar gezinshereniging is de voorreiziger verantwoordelijk voor de communicatie met nareizigers. Dit betekent dat hij de juridische en praktische

informatie doorgeeft om aan de juiste papieren te komen. Soms is hij genooddaakt slecht nieuws te brengen naar zijn familie bijvoorbeeld dat het proces langer duurt dan verwacht. Dit is niet gemakkelijk voor hem, allereerst omdat hij zelf niet altijd begrijpt waarom het zo lang duurt. Mogelijk is de familie naar een buurland gevlucht om bij de ambassade papieren aan te vragen, het slechte nieuws kan dan niet op de gebruikelijke manier via familie of burens overgebracht worden. Bespreek daarom met de voorreiziger hoe hij dit wil gaan aanpakken en hoe jij kunt ondersteunen.

Magisch denken

In de Nederlandse cultuur is het gebruikelijk grote gebeurtenissen ver van tevoren voor te bereiden. Bij een zwangerschap bijvoorbeeld is er een babynaam gekozen en de babykamer ingericht. In andere culturen kan dat anders gaan. Magische krachten kunnen gebeurtenissen die in de toekomst liggen beïnvloeden. Bijvoorbeeld een vrouw die niet wil praten over haar zwangerschap ter bescherming van het ongeboren kind.

Magisch denken kan 'in de weg zitten' bij voorbereiding op gezinshereniging. Vanuit Nederlands perspectief zou je verbaasd kunnen zijn dat voorreizigers niet nadenken over hoe het bijvoorbeeld gaat wanneer het gezin op Schiphol aankomt. Wellicht houdt iemand bewust het gesprek over gezinshereniging af omdat hij bang is de procedure te beïnvloeden.

Wanneer iemand het gesprek afhoudt, is het belangrijk om voorzichtig na te gaan wat de achterliggende redenen is.

NORMALISEREN

De voor- en nareizigers hebben lang uitgekeken naar het moment van weerzien en verwachten dat het leven weer wordt zoals het vroeger was. Dat maakt het extra lastig om te spreken over eventuele moeilijkheden in de toekomst. Om toch het gesprek aan te gaan is het belangrijk om de moeilijkheden te normaliseren en concretiseren.

Allereerst is normaliseren belangrijk. Na het verlies van en het verlangen naar elkaar blijkt de hereniging niet alleen vreugdevol te zijn. De verwachtingen en aanpassingen in het nieuwe land kunnen spanningen opleveren. Leg uit dat er bij andere gezinnen bijvoorbeeld veel vreugde was om elkaar weer te zien, maar dat ze ook moesten wennen om samen in een huis te wonen. Als de hereniging niet voldoet aan de verwachtingen, kunnen er ondanks de opluchting ook gevoelens als boosheid, teleurstelling en schaamte ontstaan. Het is belangrijk om te benoemen dat dit bij andere gezinnen naar voren is gekomen.

Het moet duidelijk zijn dat je dit niet per se verwacht binnen dit gezin, maar dat het normale gevoelens zijn die gevoeld en uitgesproken mogen worden. Wetend dat zij niet de enige zijn met dergelijke gevoelens kan dit de drempel verlagen om erover te praten en eventueel hulp te accepteren. Op deze

manier versterkt het de veerkracht van de nieuwkomer.

Begin het gesprek laagdrempelig door concrete vragen te stellen. Wie zal de kinderen opvoeden nu jullie samen in een huis wonen of hoe is het voor je nu je samen met je ouders woont? Sluit aan bij wat de voor- en nareizigers belangrijk vinden. Wanneer zij het idee hebben dat het wel goed zal komen, laat het dan rusten. Probeer aan te sluiten bij de fase waarin zij zich bevinden. Een eerste bewustwording van mogelijke moeilijkheden is gemaakt.

Het belangrijkste dat voor- en nareizigers uit de begeleidende gesprekken meenemen is dat ze zich realiseren niet de enige te zijn die deze emoties of spanningen voelen. Ze voelen zich gesterkt en minder beschaamd door te weten dat anderen ook met problemen kampen. Blijf benadrukken dat er mensen zijn om hen hiermee te helpen.

VERTROUWENSBAND

Het opbouwen van een vertrouwensband is essentieel om over privé onderwerpen als gezinsproblematiek te praten. Er zijn redenen waarom nieuwkomers niet, of niet direct, openlijk over gezinsproblematiek spreken. Allereerst heerst er bij nieuwkomers een grote angst dat instanties het kind afnemen en uit huis plaatsen wanneer hulpverleners op de hoogte zijn van moeilijkheden binnen het gezin. Door deze angst zijn nieuwkomers niet altijd open over wat er

speelt in het gezin. Vanuit de vertrouwensband is het mogelijk in gesprek te blijven en uit te leggen dat je er voor hen bent om te begeleiden, en niet om de kinderen uit huis te plaatsen.

Daarnaast komt het voor dat nieuwkomers bang zijn dat alle informatie die zij geven invloed heeft op hun verblijfsvergunning en doorlekt naar de IND. Het is daarom belangrijk om altijd in een gesprek vooraf duidelijk te maken vanuit welke instantie jij hulp biedt, wat het gezin van je kan verwachten en dat je geheimhoudingsplicht hebt. Benoem dat het kan zijn dat je vragen stelt waarop ze bij de IND, of een andere instantie al antwoord hebben gegeven, waar jij niet van op de hoogte bent. Pas bij het verminderen van de angsten wordt er een begin gemaakt met het opbouwen van een vertrouwensband. Wanneer deze band er niet is, en deze angsten blijven overheersen, zullen nieuwkomers eerder sociaal wenselijke antwoorden of geen antwoorden geven.

Verder speelt mee dat sommige culturen heel gesloten zijn, in het bijzonder als het gaat om problemen die binnen een gezin spelen. Zo zijn mensen uit Eritrea over het algemeen erg gesloten richting vreemden. Zij zullen zo lang mogelijk naar de buitenwereld doen alsof er niks aan de hand is. Bij hen is een andere manier van gespreksvoering nodig dan op de man af vragen hoe het gaat in het gezin. Zij praten niet vaak met buitenstaanders over hun emoties zoals verdriet en stress, waar een zekere taboe

op rust. Om tot waardevolle informatie te komen en mensen daadwerkelijk te kunnen begeleiden is een vertrouwensband de eerste essentiële stap. Dat blijkt ook uit een gesprek met een Eritrese moeder toen er gevraagd werd of Eritreeërs hun gevoel van stress en spanningen kunnen delen met anderen:

“Ja nee niet te veel. De cultuur is niet dat je daar te veel over praat. Eritreeërs proberen problemen binnen te houden... stapje voor stapje iets vertellen. Kleine stapjes niet in een keer. Als je zit met Eritreeërs dan gaan ze niet in één keer alles vertellen. Dan moet je gewoon paar dagen hebben en dan alles weten.”

Nieuwkomers krijgen met veel verschillende hulpverleners en instanties te maken bij hun aankomst in Nederland. Een instantie zegt hen weinig, het gaat om de persoon. Ze komen voor jou als persoon, niet voor je professe of instantie. Wisselingen in het personeel kunnen daarom het proces van een vertrouwensband opbouwen ernstig verstoren. Nieuwkomers voelen zelf goed aan met wie zij een prettige band hebben en wie zij in vertrouwen willen nemen om te spreken over mogelijke problemen binnen het gezin. Het is belangrijk dat nieuwkomers daarom zelf sturend kunnen zijn met wie ze hierover in gesprek willen gaan.

Er zijn verschillende manieren waarop je kunt werken aan een vertrouwensband. Allereerst is het belangrijk

om hier de tijd voor te nemen en een veilige sfeer te creëren; een relatie moet groeien. Hulpverleners benoemen dat de tijd die er is voor een gesprek zeer gering is. Om te bouwen aan een goede band gaat het ook om de kwaliteit van het gesprek. Vermijd zoveel mogelijk directe vragen. Probeer een gesprek aan te gaan waarin de antwoorden op een natuurlijke manier aan de orde komen. Geef jezelf de ruimte dat wellicht het eerste gesprek niet alle antwoorden biedt die je zou willen hebben. Vraag niet door als er geen antwoord komt. Onthoud deze vragen, en stel die nogmaals in een volgend gesprek. Om een band op te bouwen helpt het ook om wat over jezelf te vertellen. Zoek naar raakvlakken zoals gedeelde interesses, humor of hobby's. Het kan helpen om samen wat te eten of drinken terwijl je in gesprek bent, zodat niet de aandacht volledig op het gesprek ligt. Toon interesse in het hele gezin. Met andere woorden: zorg voor de juiste professionele nabijheid.

PROFESSIELE NABIJHEID

Om een vertrouwensband op te bouwen en nieuwkomers goed te kunnen begeleiden, is een goede balans tussen professionele afstand en nabijheid essentieel. In gesprekken met nieuwkomers kan een grotere professionele nabijheid nodig zijn dan in gesprekken met Nederlandse cliënten. Allereerst komt dit omdat nieuwkomers niet bekend zijn met de instanties die hulp verlenen en jou daarom zien als een persoon die voor hen klaar staat en minder snel als vertegenwoordiger van een instantie. Bij

nieuwkomers spelen vertrouwen en contact een belangrijkere rol.

Veel nieuwkomers komen uit een wij-cultuur (dit zal in het volgende hoofdstuk verder aan bod komen). In de wij-cultuur is vraag je niet alleen naar hoe het met de gesprekspartner gaat, maar ook met de rest van de familie. Professionele nabijheid kun je ook creëren door iets over jezelf te vertellen en bijvoorbeeld met hen te delen hoe het met jouw familie gaat.

Bij professionele nabijheid is het belangrijk aan te voelen waar behoefte aan is. Zo sla je heel natuurlijk een arm om een verlegen moeder uit Sierra Leone die net onzeker haar verhaal aan jou gedaan heeft. Het is echter essentieel de grenzen van de professionele nabijheid in de gaten te houden. Risico's van deze nabijheid kunnen zijn dat nieuwkomers te afhankelijk van jou als hulpverlener worden, dat jij problemen mee naar huis neemt omdat je te betrokken bent, of dat je jezelf als redder van de nieuwkomer ziet (Nursing 2018). Daarom is de balans tussen professionele nabijheid en professionele afstandelijkheid cruciaal.

Uitdagingen bij gezinshereniging

Gezinshereniging is een ingrijpend proces dat in veel gevallen kan leiden tot spanningen binnen een gezin. Het blijkt dat het opvoeden in twee culturen en de veranderende rolpatronen tot moeilijkheden kan leiden. Daarnaast leveren financiële zaken vaak zorgen op. Dit hoofdstuk bevat ook een paragraaf specifiek over AMV'ers (alleenstaande minderjarige vreemdelingen). Afsluitend zullen we een beeld geven wat de invloed van gezinshereniging kan zijn op de gezondheid van voor- en nareizigers.

Het is essentieel om gesprekken met voor- en nareizigers positief in te steken. Niet iedereen krijgt te maken met de moeilijkheden uit dit hoofdstuk. Dit hoofdstuk schetst wat de oorzaken en gevolgen van de spanningen in een gezin kunnen zijn. Dit is met name bedoeld om de veerkracht van de voor- en nareizigers te versterken, door vooraf deze onderwerpen bespreekbaar te maken en na te denken hoe hier mee om te gaan.

OPVOEDEN IN TWEE CULTUREN

Iedere cultuur heeft een eigen manier van opvoeden, waarbinnen elke opvoeder zijn vrijheid neemt. Globaal heeft iedere cultuur zijn eigen waarden en

normen waaruit ouders het gedrag van hun kinderen begrijpen (Callewier 2008, 7). Gevolg daarvan is dat de betekenis van goed ouderschap cultureel bepaald is (Mooren & Bala 2016, 25).

Volgens het socialisatiemodel is de opvoeding van kinderen in twee culturen te onderscheiden; de collectivistische cultuur (wij-cultuur) en de individualistische cultuur (ik-cultuur). Nieuwkomers zijn in de meeste gevallen opgegroeid in een collectivistische cultuur waar waarden en normen gericht zijn op het behouden van de sociale cohesie binnen de familie. De opvoeding is hier met name gericht op gehoorzaamheid en afhankelijkheid. Loyaliteit aan de familie staat hoog in het vaandel. Kinderen ontwikkelen een *relational self*, waarmee zij zichzelf altijd verbonden voelen met hun naasten (Eldering 2014, 165). Daarnaast wordt een collectivistische cultuur gekenmerkt door rolgedrag en autoriteit. Ouders voeden hun kinderen op met de waarde gehoorzaam, bescheiden en respectvol te zijn naar anderen (Bouteh 2010, 13).

De Nederlandse cultuur wordt gezien als een individualistische cultuur waar ouders de nadruk leggen op het ontwikkelen van autonomie en zelfvertrouwen. Ouders gebruiken daarvoor een toegeeflijke opvoedingsstijl vergeleken met de vrij strenge opvoeding in de collectivistische cultuur (Eldering 2014, 167). In de individualistische cultuur speelt onderhandeling, ontplooiing en zelfstandigheid een grote rol. Ouders

voeden hun kinderen op tot weerbare en mondige volwassenen (Bouteh 2010, 14). In deze opvoeding ontwikkelen kinderen een meer persoonlijke identiteit. De familiebanden in een collectivistische en individualistische cultuur verschillen ook van elkaar, dat zal in de volgende paragraaf aan bod komen.

Op dit socialisatiemodel is kritiek omdat het culturen als onveranderlijk en statisch weergeeft (Bouteh 2014, 14). Het geeft goed de verschillen in opvoedstijlen weer, maar belangrijk is te realiseren dat opvoeding dynamisch is. Dat is ook te zien bij nieuwkomers. Zij proberen vaak de nieuwe cultuur te integreren in hun eigen manier van denken en doen. Dit heet acculturatie; het veranderingsproces dat optreedt wanneer twee culturen langdurig met elkaar in contact zijn (Eldering 2014, 184). Callewier beschrijft wat dit proces betekent voor de opvoeding: "Ouders mengen in hun opvoeding het beste uit twee culturen en hangen niet krampachtig vast aan de opvoeding die zij zelf genoten in het land van herkomst" (Callewier 2008, 9). Dit laat dus de flexibiliteit van ouders zien. Wanneer ouders echter een verschillend tempo hebben in hun aanpassingen, kan dat conflicten opleveren. Daarnaast komt het voor dat mannen een grotere weerstand hebben tegen de acculturatie omdat bij het aanpassen aan de andere cultuur vrouwen meer vrijheid krijgen. Wanneer vrouwen meer mogelijkheden voor zichzelf zien zullen zij juist meer open staan ten opzichte van het veranderingsproces (Eldering 2014, 187). Voor mannen is het integreren

in de andere cultuur vaak moeilijker omdat zij het gevoel hebben daarmee hun status te verliezen. Het verschil in houding ten opzichte van het veranderingsproces is ook iets dat conflicten kan opleveren.

Ook tussen ouders en kinderen kunnen er spanningen ontstaan omdat de houding ten opzichte van het aanpassen aan de nieuwe cultuur of het aanpassingstempo verschilt. Omdat kinderen op school langdurig in contact komen met andere culturen, passen zij zich makkelijker aan. Dit kan onenigheid over ouderlijk handelen met zich mee brengen (Callewier 2008, 10). Dit komt met name voor bij oudere kinderen die tegen de autoritaire en afstandelijke houding van vader in gaan (Eldering 2014, 189; 194). Daarnaast is het Nederlandse onderwijs er op gericht zelfstandigheid en autonomie van kinderen te versterken. Dit gebeurt vaak in een veel sneller tempo dan de ouders kunnen bijhouden.

De spanningen van het aanpassen aan de Nederlandse cultuur speelt niet alleen binnen het gezin in Nederland. In veel gevallen is er door gezinnen in Nederland nog contact met achtergebleven familie. Omdat familie een belangrijke rol speelt, hebben zij invloed op het proces van het overnemen van een nieuwe cultuur. Dit kan lastig zijn voor degene die zich in Nederland geroepen voelt zich aan te passen, terwijl er door achtergebleven familie op de rem getrapt wordt.

Voor nieuwkomers is het moeilijk een evenwicht te vinden tussen de eigen cultuur en de nieuwe cultuur. Het blijkt dat zij zich in sommige gevallen gemengd voelen door aan de ene kant de Nederlandse samenleving en cultuur en aan de andere kant de cultuur en familie in land van herkomst. De achtergebleven familie volgt namelijk de opvoeding van kinderen op de voet, en uit hierover hun kritiek. Nieuwkomers ervaren dit als zeer lastig. Hieronder een voorbeeld uit een gesprek met een Syrische vader:

“Als ik met mijn ouders bel dan zeggen ze waarom draagt zij (zijn dochtertje) geen hoofddoek naar school. En ga je wel vaak genoeg naar de moskee? Dat is lastig voor mij. Ik wil hen niet teleurstellen. Ook bijvoorbeeld als mijn familie die in Nederland woont op bezoek komt. Ze lachen mij uit als ik thee ga zetten voor de gasten. Dit moet mijn vrouw doen. Zo hoort het in onze cultuur. Dat is moeilijk. Ik wil het goed doen.”

Daarnaast staan ouders voor een andere uitdaging. Zij moeten namelijk hun kinderen en zichzelf tijdens hun opvoeding beschermen voor racisme, discriminatie en vooroordelen (Callewier 2008, 9). Ze moeten een weg zien te vinden om te gaan met racisme op basis van geloof en etniciteit.

ROLVERDELING

Het spreekt voor zich dat het leven in het land van herkomst anders was dan het leven in Nederland.

Grote verschillen zijn direct merkbaar in de rolverdeling in het dagelijks leven. Nieuwkomers komen vaak uit landen waar het gebruikelijk is dat de man kostwinner is en de vrouw het huishouden en de verzorging van de kinderen regelt. Het valt op dat wanneer vrouwen gaan werken of mannen werkloos worden, de rolverdeling in Nederland nauwelijks verandert. De vrouw is het daar niet altijd mee eens (Eldering 2014, 193).

Met de rolverdeling waarin de man kostwinner is, hangt samen dat de man daarmee over het algemeen de baas is over het geld en de uitgaven. In Nederland is de verwachting dat zowel man als vrouw gaan inburgeren, en om een uitkering te krijgen, dient ook de vrouw te solliciteren. Het geld dat het gezin ontvangt is zowel voor de man als de vrouw, en in het geval van een uitkering is dit niet verdiend door de man. De man blijft in de meeste gevallen de baas over het geld. Dit levert soms ruzies op binnen een gezin. Daarnaast betekent een periode van soms langdurige werkloosheid dat zowel man als vrouw veel thuis zijn. Ze leven op dat moment veel dichter op elkaar dan zij gewend zijn. Waar er voorheen nauwelijks gemeenschappelijke activiteiten waren met enkel de ouders en kinderen, zijn zij in Nederland op elkaar aangewezen (Eldering 2014, 157). Dit kan de relatie veranderen.

Wanneer de vrouw kostwinner is, vraagt dit aanpassingen in de rolverdeling. Voor de man kan dit een

ingrijpende gebeurtenis zijn. Hij is niet alleen zijn baan kwijt en zijn rol als kostwinner. Hij verliest ook de daarbij behorende status en er wordt van hem verwacht een taak op zich te nemen in de opvoeding van de kinderen. Het verliezen van de status heeft volgens een Eritrese sleutelpersoon een grote invloed op het psychisch welbevinden van een man. Hij omschrijft:

“De man wordt beschouwd als hoofd van de familie. Voor de mannen is het echt waardeverlies van de mannen. Hier is iedereen gelijk. Dat is heel anders.”

De ervaring leert dat er wereldwijd vrouwen zijn die hun natuurlijke rol vinden in het zijn van echtgenote en het krijgen en verzorgen van kinderen. Dit betekent dat het voor vrouwen vragen oproept over haar betekenis in het gezin als de rolverdeling in huis verandert. Het werken buitenshuis en fungeren als kostwinner is iets wat niet natuurlijk voor hen was weggelegd. Deze veranderende rolverdeling en het verlies van status van zowel de man als de vrouw kan veel spanningen oproepen.

Verder zien we dat veel nieuwkomers afkomstig zijn uit landen waarin grootfamilies (extended families) een belangrijke samenlevingsvorm zijn. Dit houdt in dat zowel biologische ouders als andere familieleden en burens zich betrokken voelen bij het gezin. Zij helpen bij de verzorging en opvoeding van het kind, en

zijn een bron van sociale en emotionele steun. Door deze steun hebben kinderen vaak meerdere opvoeders en dus met meerdere mensen een hechte band. Door de vlucht vallen deze relaties weg, en daarmee stopt de hulp in de opvoeding. Dit vereist een nieuwe rolverdeling en hiërarchie in het gezin. Daarnaast is door de verandering van de sociale structuur het gezin meer op zichzelf aangewezen en meer afhankelijk van professionals (Mooren & Bala 2016, 19).

ALLEENSTAANDE MINDERJARIGE VREEMDELINGEN

Veel AMV'ers vragen in Nederland gezinshereniging aan. Het NIDOS regelt de voogdij en vangt de AMV'ers op in jongerenhuizen. Wanneer het gezin herenigd is, komen ook in deze gezinnen moeilijkheden rondom opvoeden in twee culturen en de veranderende rolpatronen voor. Wellicht leidt dit bij AMV'ers zelfs vaker tot problemen dan bij volwassenen die gezinshereniging aanvragen.

Een AMV'er heeft zelfstandig een lange reis afgelegd waarin hij veel heeft meegemaakt zonder ouders. Wanneer hij in een Nederlandse opvang terecht komt, ligt de focus op het zelfstandig en zelfredzaam worden. Hij leert de Nederlandse cultuur, wordt verwacht naar school te gaan, leert na te denken over een zelfstandig toekomstperspectief, heeft eigen financiële middelen en ontdekt zijn vrijheden. Een AMV'er leeft een tijd onder het gezag van voogdij, zonder zijn ouders in de buurt. De jongere leert hier

door op een andere manier te leven, en ontwent het ouderlijke gezag. Het gaat in de meeste gevallen om pubers die een grote transitie doormaken naar zelfstandige jongvolwassenen. Naar gelang de tijd dat de AMV'er zonder het gezin in Nederland verblijft, zal het in meerdere of mindere mate gevormd zijn naar de Nederlandse samenleving met haar cultuur. AMV'ers willen meer autonomie en vrijheid dan hun ouders (in de meeste gevallen de vader) hen geeft, en zij accepteren dit gezag niet meer. Ondanks de zelfstandigheid die de jongere ontwikkelt, is hij verplicht om bij zijn ouders in één huis te wonen. Inclusie is niet vanzelfsprekend. Er is een verplichte periode na gezinshereniging dat het gezin moet samenwonen. Na deze periode mag de jongere zelfstandig wonen zonder dat gezinshereniging vervalt voor de nareizigers.

De praktijk leert dat er nog andere moeilijkheden zijn wanneer het gaat om het gezag van ouders ten opzichte van het kind. Waar voorheen het kind afhankelijk was van zijn ouders, zijn in Nederland de ouders die nareizen afhankelijk van hun kind. Van de gezinsleden kent de AMV'er het best de weg in Nederland en spreekt het best de taal. Daarom wordt hij vaak gevraagd te vertalen. Dit legt een grote druk op het kind, en zorgt voor een onnatuurlijke afhankelijkheidsrelatie. Wat daarnaast voor extra spanningen kan zorgen is dat ouders zich vaak schuldig voelen ten opzichte van het kind omdat hij zo'n gevaarlijke reis in zijn eentje heeft moeten meema-

ken. Uit dankbaarheid, schuldgevoel of afhankelijkheid is het voor ouders moeilijk om hun kind aan te spreken op ongewenst gedrag dat ouders niet accepteren. Dat creëert een scheve relatie die tot spanningen kan leiden.

Een derde probleem dat veel voorkomt heeft te maken met financiën. AMV'ers die in Nederland wonen, beschikken over een bescheiden inkomen. Bij gezinshereniging verandert dit. Zij vallen onder het inkomen van hun ouders. Deze inkomsten worden in veel gevallen beheerd door de man in het gezin of oudste zoon, die niet altijd de voorreiziger is. Voor veel AMV'ers voelt dit als een inperking van hun vrijheid.

AFHANKELIJKHEID NAREIZIGER

De voorreiziger ervaart tijdens het proces van gezinshereniging spanning, stress en onzekerheid. Dit staat participatie en integratie van de voorreiziger in veel gevallen in de weg. Wanneer de nareiziger naar Nederland komt, vervult de voorreiziger een soort gidsfunctie. Voor veel voorreizigers is het eindelijk kunnen helpen van hun familie een rol die ze graag op zich nemen. Dit is passend bij een collectivistische cultuur.

Deze gidsfunctie kan een grote druk leggen op de voorreiziger omdat zijn inburgering in veel gevallen nog niet voltooid is. Ondanks dat de voorreiziger langer in Nederland is, is hij de taal nog niet machtig en

weet hij nog niet hoe alles werkt. Om de druk op de voorreiziger te verlichten is het belangrijk om extra aandacht te besteden aan de nareizigers.

De nareiziger verblijft een relatief korte periode in een AZC. Hier worden nieuwkomers voorzien van informatie en voorbereid op het gaan wonen in een gemeente. Bij een nareiziger is deze informatievoorziening minimaal in vergelijking met de informatie die de voorreiziger ontvangt. Tevens is de periode van gewenning aan de Nederlandse cultuur korter.

Doordat de nareiziger minder informatie ontvangt en een kortere tijd in Nederland is dan de voorreiziger, zien we dat hij vaak gaat leunen op de voorreiziger. Hierdoor ontstaat een grote afhankelijkheid. Dit is met name het geval wanneer de man de voorreiziger is en de vrouw de nareiziger. Net als in land van herkomst regelt de man de zaken buitenshuis en blijft de vrouw thuis. Vluchtelingenwerk ziet bijvoorbeeld weinig vrouwen op spreekuren, omdat de mannen naar dit soort afspraken gaan en de zaken regelen. De vrouw raakt op deze manier in een isolement. Er moet extra moeite gestoken worden om met name vrouwelijke nareizigers te begeleiden, zodat ook zij wennen aan de Nederlandse cultuur en praten over hun emoties, zorgen of moeilijkheden.

ECHTSCHIEDINGEN NA HERENIGING

Het lijkt er op dat het aantal scheidingen hoger ligt tussen voor- en nareizigers dan bij vluchtelingenge-

zinnen die samen gevlucht zijn. Hiervoor zijn verschillende verklaringen. Allereerst zorgt een lange periode van gescheiden leven ervoor dat nieuwkomers uit elkaar zijn gegroeid. Daarnaast hebben zij vaak los van elkaar heftige gebeurtenissen meegemaakt. Ze kunnen deze moeilijk met elkaar delen en dat zorgt voor spanning in de relatie (Pharos 2018, 36). Daarnaast kan de veranderende rolverdeling, zoals besproken in de vorige paragraaf, een aanleiding zijn tot scheiding. De vrouw wil gebruik maken van de vrijheden die Nederlandse vrouwen hebben en accepteert het gezag van de man niet automatisch meer (Sterckx 2018, 123). Dit kan het geval zijn wanneer de vrouw zich zelfstandig staande heeft gehouden gedurende haar vlucht en zich nu sterker en zelfstandiger voelt. Een andere verklaring is dat sommige partners in land van herkomst nauwelijks als stel samengeleefd hebben door bijvoorbeeld militaire dienstplicht, waardoor zij niet gewend zijn hun leven te delen (Ibid., 18). Verder komt het voor dat de voorreiziger een nieuwe partner heeft gevonden in Nederland nog voordat het gezin herenigd is. Wat verder regelmatig voorkomt is dat vrouwen tijdens hun vlucht gebruik hebben moeten maken van mannen om te overleven, zij zijn dus 'vreemdgegaan' in ruil voor de bescherming van een man. Als laatste komt het voor dat vrouwen tijdens hun vlucht zijn verkracht waaruit een kind geboren wordt. Dat is voor veel mannen een reden om te scheiden (Pharos 2018, 37).

Er is nog een andere verklaring waarom er meer scheidingen voorkomen tussen voor- en nareizigers die niet te maken heeft met spanningen of ontrouw in de relatie. Veel huwelijken zijn gearrangeerd door familie en niet gebaseerd op liefde. Wanneer man en vrouw uitgetrouwde zijn, en hier in Nederland hun vrijheden ervaren, kunnen zij ervoor kiezen afzonderlijk van elkaar een toekomst op te bouwen. Daarnaast heerst het vermoeden dat het percentage schijnhuwelijken hoog is, met name onder Eritrese nieuwkomers. Man en vrouw die bijvoorbeeld net twee maanden met elkaar getrouwd zijn, die in Nederland gezinshereniging aanvragen. Hiervan kan het doel zijn om een Europese verblijfsvergunning te verkrijgen en het vermijden van de gevaarlijke vluchtroute (Sterckx 2018, 121). Na hereniging is hun doel een veilig land te bereiken gelukt en willen ze niet samenleven. Zij zouden doelmatig getrouwd zijn om gemakkelijker en veiliger te kunnen vluchten.

GEZONDHEIDSEFFECTEN

Gezinshereniging is een ingewikkeld proces dat veel spanning en stress met zich mee brengt zowel vóór als na de hereniging. Dit wordt zowel door de voor- als nareizigers ervaren. Voor beiden geldt een enorm machteloos gevoel tijdens het onbegrijpelijke, langdurige juridisch proces. Het onbegrip voor de procedure heeft vooral op de voorreiziger een negatieve invloed op het welzijn. Zij moeten hun familie steeds opnieuw op de hoogte brengen dat het proces langer duurt dan verwacht zonder goed uit te kunnen leg-

gen waarom dat zo is of het zelf te begrijpen. Spanningen en schaamte veroorzaken een negatieve invloed op het welzijn. Nareizigers vragen zich af of de voorreiziger nog geeft om de achtergebleven familie of dat hij een nieuw leven is begonnen met mogelijk een andere partner. Daarnaast blijkt dat het proces, dat veel inspanning vraagt van de voorreiziger, soms leidt tot isolatie uit zijn nieuw opgebouwde sociale netwerk omdat het proces al zijn aandacht vraagt.

Voor de nareizigers geldt dat het langdurige proces er toe leidt dat zij langer in het land van herkomst, vluchtelingenkamp of naburig land waar de Nederlandse ambassade is gevestigd moeten blijven. Zij verblijven hierdoor langer in een gevaarlijke en/of mensonterende situatie die soms gepaard gaat met gebrek aan goed voedsel, drinkwater en onderdak. Zij worden daarnaast een langere periode blootgesteld aan risico's op trauma's door wat er in hun omgeving gebeurt. Het zien gebeuren of meemaken van geweld en verkrachtingen eist zijn psychologische tol.

Voor zowel voor- als nareizigers geldt dat scheiding, migratie en hereniging van families gevoelens van verdriet, onrust en traumatische ervaringen met zich mee brengt. Dit blijkt negatieve psychologische effecten te hebben op zowel volwassenen als kinderen. Door de gescheiden periode hebben voor- en nareizigers onafhankelijk van elkaar gebeurtenissen

meegemaakt, die soms moeilijk met elkaar te delen zijn. De gebeurtenissen hebben de persoon gevormd waardoor bij gezinshereniging zowel de voorreiziger als de nareizigers niet meer de persoon is die hij was toen het gezin uit elkaar ging. Uit onderzoek blijkt dat traumatische gebeurtenissen bij een of meerdere familieleden de stabiliteit van het gezin ernstig onder druk kan zetten. Het kan de dagelijkse routine, discipline en emotionele ondersteuning aantasten wat relaties in het gezin onder druk kan zetten (Mooren & Bala 2016, 18).

Ook na de hereniging is er in veel gevallen sprake van verdriet, frustratie of teleurstelling omdat niet alle positieve verwachtingen van hereniging blijken uit te komen. De tegenslag is dan extra groot waardoor spanningen en stress invloed hebben op het welzijn.

Een andere factor die invloed heeft op het welzijn van voor- en nareizigers is de onzekere financiële situatie. De vluchtroute van de voorreiziger heeft in veel gevallen veel gekost, maar daarmee zijn ze er nog niet. De kosten voor vervoer en/of mensensmokkelaars van de nareizigers om de ambassade te bereiken komt hier bovenop. Omdat er een lange periode zit tussen het bij de ambassade aanmelden en de goedkeuring van de gezinshereniging zijn er verblijfskosten. In sommige gevallen huren voorreizigers een veilige slaapplek voor de nareizigers zodat zij niet in vluchtelingenkampen op hun reis hoeven te

wachten. Wanneer de gezinshereniging is goedgekeurd komen de kosten voor vliegtickets voor de nareizigers hier nog bij. De voorreiziger betaalt dit vanuit zijn uitkering of bescheiden loon, waar hijzelf ook van dient te leven. In veel gevallen wordt er van familieleden geleend waardoor er extra druk op de voorreiziger komt te liggen. De spanningen rondom deze onzekere financiële toestand of schuld heeft een negatieve invloed op de gezondheid.

Het gesprek past ons allemaal

In Nederland zijn veel verschillende organisaties, instanties en hulpverleners die voor nieuwkomers klaar staan. Zij richten zich op een bepaald onderdeel van het traject. Er is geen speciale organisatie of hulpverlener die gespecialiseerd is in het voeren van gesprekken rondom gezinshereniging. Dat kan lastig zijn, omdat er daardoor geen duidelijk aangewezen persoon verantwoordelijk is voor het voeren van gesprekken rondom gezinshereniging. Tegelijkertijd biedt dit de mogelijkheid voor alle organisaties die zich met nieuwkomers bezighouden om dit gespreks-onderwerp op de agenda te zetten.

Essentieel is om op de hoogte te zijn van de organisaties in de regio en met welke daarvan de nieuwkomer contact heeft. Het maakt niet uit welke organisatie het gesprek met nieuwkomers aangaat over gezinshereniging, zolang het gebeurt en er vertrouwen is in deze hulpverlener.

Wanneer de nieuwkomer een partij in vertrouwen heeft genomen en over zijn moeilijkheden heeft verteld, kan het zijn dat het van belang is dit te delen met andere partijen. Denk hierbij aan de privacywetgeving en vraag toestemming van de nieuwkomer.

Het uitwisselen van informatie zorgt dat verschillende partijen op de hoogte zijn van wat er speelt in een gezin, dat ze beter kunnen samenwerken en de begeleiding beter op elkaar kunnen afstemmen. Voor organisaties is het waardevol samen te werken om te leren van elkaars kennis, expertise of ervaringen om nieuwkomers zo goed mogelijk te begeleiden.

Conclusie

Tegenwoordig zijn er meer nieuwkomers die gezinshereniging aanvragen of via gezinshereniging Nederland bereiken, dan nieuwkomers die zelfstandig asiel verkrijgen. Naar schatting hebben 75 procent van de nieuwkomers te maken met gezinshereniging. Ondanks dat het om een grote groep gaat, is er weinig aandacht voor de gevolgen van gezinshereniging en hoe gezinnen hierin te begeleiden.

Gesprekken met gezinsherenigers en ketenpartners onderstrepen het belang van betere begeleiding aan nieuwkomers zowel vóór als na de gezinshereniging. Hopelijk is de vervolgstap dat ook beleidsmakers gezinshereniging op de agenda (blijven) zetten. Uit ons onderzoek is namelijk gebleken dat gezinshereniging ingewikkelde materie is. Het gaat om moeilijkheden die binnen de privésfeer van een gezin kunnen afspeelen, waarmee de gezinsherenigers weinig naar buiten treden.

Ons onderzoek laat daarnaast zien dat deze moeilijkheden die binnen herenigde gezinnen kunnen optreden, in veel gevallen te voorkomen zijn wanneer gezinsleden tijdig begeleiding krijgen. We kennen nu de risico's en bieden tools om dit bespreekbaar te maken met gezinsherenigers. Het goed

voorbereiden werkt veerkracht versterkend. Preventie zou daarom veel aandacht moeten krijgen. Wij geloven dat de eerste stap in de integratie van nieuwkomers aandacht voor gezinshereniging moet zijn. Gezinshereniging beïnvloedt namelijk het welzijn en de gezondheid van nieuwkomers. Alleen wanneer de basis, een veilig en fijne thuissituatie goed is, loont het om te investeren in onderwijs, integratie en arbeid. Wanneer er structureel te weinig aandacht is voor de mogelijke gevolgen van gezinshereniging is de investering voor nieuwkomers zowel menselijke als materiële derving.

De verwachting is dat er altijd nieuwkomers naar Nederland komen wat betekent dat het thema gezinshereniging actueel blijft. Een duurzame investering bij begeleiding gezinshereniging lijkt hiermee onvermijdelijk.

Literatuurlijst

Bouteh, K. 2010. Opvoeden in andere culturen. Inzichten uit de interculturele pedagogiek. Phaxx. 3:13-14.

Bouteh, K. & A. de Haan. 2019. Cultuur sensitief werken met jeugdigen en gezinnen. Pharos.

Callewier, E. 2008. Kinderen opvoeden in een opvangcentrum voor asielzoekers: een exploratief onderzoek bij ouders. Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen Universiteit Gent.

Cleton, L., L. Seiffert, H. Wörmann. 2017. Gezinshereniging van derdelanders in Nederland. Europees Migratienetwerk.

Eldering, L. 2014. Cultuur en opvoeding. Zevende herziende editie. Rotterdam: Lemniscaat.

Hoffman, E. 2007. Interculturele gespreksvoering. Eerste druk, tweede oplage. Bohn Stafleu Van Loghum Houten/Diegem.

IND. 2018a. Bijlage. [Cijfers jaaroverzicht 2018](#). Geraadpleegd op 05-07-2019

IND. 2018b. [De gezinsherenigingsprocedure voor houders van een asielvergunning](#). Geraadpleegd op 12-07-2019.

IND. 2019. [Asylum Trends](#). Geraadpleegd op 12-07-2019.

Mooren, T & J. Bala. 2016. Goed ouderschap in moeilijke tijden. Handleiding voor meergezinsgroepen met vluchtelingen. Stichting Centrum '45, Arq, Pharos.

Nidos 2018a. Toolkit voor de begeleiding van Eritrese alleenstaande minderjarigen in Nederland.

Nidos 2018b. Opgroeien in Eritrea. Geschreven door Winta Ghebreab en Nebil Kusmallah. Kenniscentrum Eritrese amv's.

Nidos 2018c. Normen en waarden in de Eritrese samenleving.

Nursing. 2018. [Afstand en nabijheid: Zo doen vakgenoten dat](#). Geschreven door: Brenda Kluijver. Geraadpleegd op 02-08-2019.

Sterckx, L. & M. Fessehazion. 2018. Eritrese statushouders in Nederland. Een kwalitatief onderzoek over de vlucht en hun leven in Nederland. Sociaal en Cultureel Planbureau. Den Haag.

Pharos 2018, Welzijn en gezondheid van gezinsherenigers. Een verkenning.

Pharos 2019. [Factsheet Eritrese vluchtelingen](#). Geraadpleegd op 08-07-2019.

BIJLAGE 1

Lijst met afkortingen en begrippen

AMV	Alleenstaande Minderjarige Vreemdeling
AZC	Asielzoekerscentrum
COA	Centraal Orgaan opvang Asielzoekers
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
GZA	Gezondheidszorg Asielzoekers
IND	Immigratie en Naturalisatiedienst
JGZ	Jeugdgezondheidszorg
VWN	Vluchtelingenwerk Nederland

Asielzoeker

Iemand die een ander land om bescherming vraagt door een asielverzoek in te dienen.

Extended families

Een ruime kring van samenlevende verwanten. Deze kring is in ieder geval groter dan het gezin van ouders en kinderen. Het bevat meerdere generaties en verschillende familiebanden zoals ooms, tantes, grootouders. Er hoeft niet altijd sprake te zijn van bloedverwanten. Wordt ook aangeduid als grootfamilies.

Nareiziger

Echtgenoten, partners en minderjarige (of afhankelijke meerderjarige) kinderen van een statushouder die na inwilliging van de gezinsherenigingsaanvraag

naar Nederland mogen reizen. In het geval van een aanvraag door een alleenstaande minderjarige vreemdeling gaat het om ouders, broers en zussen.

Nieuwkomer

Immigrant die nog maar kort in Nederland woont, nieuweling, ongeacht status.

Sleutelpersoon

(Ex)vluchteling met een medische achtergrond, die door Pharos is getraind om als gezondheidsvoorlichter op te treden, of als adviseur en meedenker over de gezondheid van vluchtelingen.

Statushouder

Iemand van wie de asielaanvraag is goedgekeurd, die een (voorlopige) verblijfsvergunning asiel (ook wel vluchtelingenstatus genoemd) in Nederland heeft gekregen. Een statushouder mag een aanvraag voor gezinshereniging indienen. Statushouders worden ook (erkende) 'vluchtelingen' genoemd.

Vluchteling

Iemand die zijn of haar thuisland ontvluchtte vanwege gegronde vrees voor vervolging.

Voorreiziger

Statushouder die een aanvraag voor gezinshereniging heeft ingediend. Wordt ook referent genoemd.

BIJLAGE 2

Gesprekstoels

Als resultaat van het onderzoek naar gezinshereniging is er een gesprekstool ontwikkeld. Dit is een beknopte tool die tijdens de gesprekken als geheugensteun kan dienen. Het biedt concrete voorbeeldvragen die moeilijke onderwerpen bespreekbaar maakt. Deze is specifiek geschreven voor gesprekken met voor- en nareizigers.

In deze paragraaf bieden we verschillende praktijkgerichte instrumenten en websites die bruikbaar zijn ter voorbereiding op, tijdens een gesprek of ter informatie voor de voor- en nareizigers.

We willen de professional aanmoedigen de andere instrumenten door te nemen en in gedachten te houden bij ieder gesprek die zij voeren. Professionals zijn vrij in hun keuze voor een instrument die het beste bij hun stijl van gespreksvoering past, of die het beste aansluit bij de setting van het gesprek.

HET CULTURELE INTERVIEW

Het doel van het Culturele Interview is om inzicht te krijgen in de belevingswereld en culturele achtergrond van je gesprekspartner tijdens het gesprek. Dit haalt de behoeften en wensen naar boven. Door deze manier van gespreksvoering stel je samen een

behandeling, stappenplan of oplossing op die passend is bij de cultuur van je gesprekspartner. Het culturele interview helpt je bewust te zijn van je eigen cultuur en houding, waarmee je het gedrag en cultureel bepaalde opvattingen van de ander beter begrijpt.

Er zijn inmiddels meerdere vormen van het Culturele Interview ontwikkeld. Het kan in vorm aangepast worden zodat het bruikbaar is voor iedere instelling en type zorg. Zo kan het bijvoorbeeld ingezet worden in de JGZ, bij maatschappelijke opvang, bij de gemeente of in een huisartspraktijk. Hieronder hebben we een beknopte versie toegevoegd van het Culturele Interview opgesteld door Kennisplatform Integratie & Samenleving.

➔ [Wijkteams werken met jeugd – Het culturele interview](#)

HET CULTUREEL VENSTER

In de Jeugdhulpverlening is het Cultureel Venster een bekende tool om de interactie tussen de cultureel andere gesprekspartner en de hulpverlener te bevorderen. Het doel is om door middel van een goede vertrouwensband effectievere hulp te kunnen bieden. Deze tool bevat voorbeeldvragen voor gesprekken met ouders en met jeugdigen.

➔ [Cultureel Venster Jeugdhulpverlening](#)
ZORG IN EIGEN HAND – GESPREKSLIJST MET

LAAGGELETTERDEN

Door Pharos is een gesprekslijst ontwikkeld voor gesprekken met laaggeletterden. Deze gesprekslijst nemen we op in dit verslag omdat nieuwkomers in eerste instantie laaggeletterd zijn in de Nederlandse taal, en vaak over beperkte gezondheidsvaardigheden beschikken. Het is belangrijk om je bewust te zijn van een mogelijke taalbarrière. Pas daarvoor de terug-vraag-methode toe. De gesprekslijst geeft concrete tips en voorbeeldvragen hoe je als professional tijdens het gesprek je taalniveau kunt aanpassen.

➔ [Zorg in eigen hand – gesprekslijst met laaggeletterden](#)

BIJLAGE 3

Extra informatie voor professionals

OVER WELZIJN, PARTICIPATIE, OPVOEDEN EN KINDEREN

- ➔ [Cultuursensitief werken met jeugdigen en gezinnen](#)
- ➔ [Handleiding Informele opvoedondersteuning vluchtelinggezinnen](#)
- ➔ [Handleiding Bevorderen gezondheid en welzijn van kinderen van statushouders: wat kunt u als gemeente doen?](#)
- ➔ [Handleiding Intake Jeugdgezondheidszorg \(JGZ\) voor statushouderskinderen](#)
- ➔ [Handleiding Psychische problematiek bij vluchtelingenkinderen en -jongeren \(bedoeld voor o.a. huisartsen en POH-GGZ\)](#)
- ➔ [Handleiding Actieve rol statushouders](#)
- ➔ [Opvoedondersteuning bij niet-westerse migranten en vluchtelinggezinnen](#)

OVER LAND VAN HERKOMST

Syrië

- ➔ [Syrische vluchtelingen](#)
- ➔ [Factsheet Gezondheid Jeugd in Syrië](#)

Eritrea

- ➔ [Eritrese vluchtelingen](#)
- ➔ [Factsheet Gezondheid Jeugd in Eritrea](#)

Afghanistan

- ➔ [Factsheet Gezondheid Jeugd in Afghanistan](#)

SITES DIE MEEGEGEVEN KUNNEN WORDEN AAN NIEUWKOMERS

- ➔ [Facebookpagina Syriërs gezond](#)
- ➔ [Facebookpagina Opgroeien in Nederland \(Arabisch en Nederlands\)](#)
- ➔ [Facebookpagina Eritreeërs gezond](#)
- ➔ [Als je veel stress hebt, veel denkt en slecht slaapt... \(diverse talen\)](#)
- ➔ [Soms zijn er problemen in je familie. Met wie kan je praten?](#)
- ➔ [Soms heeft je kind een probleem. Met wie kan je praten?](#)
- ➔ [Mijn lichaam in woord en beeld – website over seksualiteit \(14 talen\)](#)